مجله اقتصادی - ماهنامه بررسی مسائل و سیاست‌های اقتصادی
شماره‌های ۱ و ۲، فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۰، صفحات ۶۲- ۵۱

اثرات حقوق مالکیت معنوی بر اقتصاد کشورها

محمدحسن فطرس[۱]
ابوالفضل نجارزاده نوش‌آبادی[۲]

وضعیت مالکیت معنوی در اقتصاد کشورهای جهان به تدریج به صورت ابزاری مهم و کلیدی برای نیل به رشد اقتصادی درآمده به گونه‌ای که فهم پایه‌های اقتصادی مالکیت معنوی و ایجاد نظام مالکیت معنوی قوی و کارامد امری ضروری و حیاتی شده است. توجه روزافزون به نظام مالکیت معنوی نیرومند و پویا که بتواند در جلب سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی و برانگیختن خلاقیت‌ها و نوآوری‌ها مؤثر باشد از مسائل زیربنایی و عامل مهم و اساسی در امر توسعه پایدار به شمار می‌رود. ددر این مقاله با توجه به اهمیت حمایت از حقوق مالکیت معنوی به بررسی ابعاد اقتصادی حمایت از حقوق مالکیت معنوی می‌پردازیم.

واژه‌های کلیدی: حقوق مالکیت معنوی، رشد اقتصادی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، نوآوری.

۱. مقدمه

امروزه نقش حقوق مالکیت معنوی[۳] در تجارت بین‌الملل، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و انتقال تکنولوژی در اقتصاد کشورهای جهان برکسی پوشیده نیست. نظام مالکیت معنوی به عنوان یکی از مسائل زیربنایی اقتصاد جهانی و ابزاری مهم برای توسعه پایدار برای کشورها معرفی شده است. همچنین، حمایت مؤثر ازحقوق مالکیت معنوی عاملی مهم و تعیین‌کننده در تسهیل انتقال تکنولوژی و نیز در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی است که برای توسعه پایدار در بخش‌های معین اقتصادی امری ضروری تلقی شده است.

حقوق مالکیت معنوی در معنای عام خود مجموعه قواعد و مقرراتی است که از فکر، خلاقیت و ابتکار بشر که دارای ارزش اقتصادی و قابل داد و ستد هستند حمایت کرده و در این راستا یک

۱. دانشیار دانشگاه بوعلی سینا همدان. fotros@basu.ac.ir
۲. کارشناس ارشد علوم اقتصادی. a.najarzadeh@basu.ac.ir

3. Intellectual Property Rights(IPR)

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-22]

سری حقوق مادی محدود به زمان و حقوق معنوی دائم به پدید آورنده آن اعطا می‌نماید (نوروزی،۱۳۸۱). فرهنگ اقتصادی پالگریو حقوق مالکیت را حقی اجتمایی به منظور استفاده از یک کالای اقتصادی تعریف می‌کند که این حق برای فردی خاص در نظر گرفته شده که قابلیت مبادله برای حقوق مشابه نسبت به کالاهای دیگر را دارد.

به تعبیر دبیرکل سازمان جهانی مالکیت فکری (معنوی) مالکیت فکری ابزار قدرتمندی برای توسعه اقتصادی و ایجاد ثروت است که هنوز در تمام کشورها به ویژه کشورهای درحال توسعه به بهترین نحو بکار گرفته نشده است. مالکیت فکری، قدرت خلاقیت و ابتکار مربوط به آثار هنری یا حل مشکلات عملی، محدوده انحصاری هیچ کشور یا قومی نیست بلکه منبعی از توانایی‌های نامحدود است که دراختیار همگان قرار دارد. مالکیت فکری نیرویی است که می‌توان از آن برای پربارکردن زندگی افراد و آینده ملل از لحاظ مادی، فرهنگی و اجتماعی استفاده نمود (هداوند،۱۳۸۴).

حمایت قوی و مؤثر از حقوق مالکیت معنوی سنگ بنایی است برای ایجاد سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه که یک رشته نوآوری‌های جدید و در نهایت رشد اقتصادی بلندمدت را در پی دارد. یک سیستم مالکیت معنوی متعادل و کارامد می‌تواند به کشورها کمک کند تا توانایی مالکیت معنوی را به عنوان ابزار قدرتمند برای رشد اقتصادی بشناساند. سیستم مالکیت معنوی کارامد به ایجاد تعادل بین منافع نوآور و منافع عموم کمک می‌کند و محیطی را فراهم می‌کند که در آن خلاقیت و نوآوری در جهت سود همگانی پیشرفت کند.

فالوی، فوستر و گرینوی (۲۰۰۶) معتقدند که در خصوص مباحث حقوق مالکیت معنوی در ادبیات توسعه اقتصادی دو دیدگاه وجود دارد: دیدگاه اول معتقد است که حقوق مالکیت معنوی مالکیتی را به وسیله قدرت قانونی بخشیدن به نوآوران ایجاد می‌کند. بر این اساس قدرت قانونی برای مدت زمان تعیین‌شده‌ای به نوآوران این حق را می‌دهد تا از استفاده غیرمجاز دیگران از ابداعات و نوآوری‌های خود جلوگیری به عمل آورند. در نتیجه، انگیزه‌ها و بازدهی‌ها بر سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه افزایش یافته و سودهای قابل توجهی را فراهم آورده که منجر به رشد اقتصادی کشورها می‌شود.

اما در دیدگاه مقابل، حمایت بیش از اندازه حقوق مالکیت معنوی احتمالاً منجر به انتشار ناکافی دانش جدید می‌شود که اثر این عدم انتشار دانش جدید می‌تواند رشد کندتری برای گسترش دستیابی به تکنولوژی موجود را فراهم آورد. بر اساس این دیدگاه، حمایت بیش از اندازه از حقوق

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-22]

مالکیت معنوی کشورهای در حال توسعه (جنوب) را از دستیابی به فرایند ابداعات و نوآوری‌های جدید که در اختیار کشورهای توسعه‌یافته (شمال) و صاحب تکنولوژی است باز می‌دارد و بر شکاف تکنولوژی این کشورها می‌افزاید. به نظر می‌رسد که این موضوع، عملکردهای ضعیف رشد اقتصادی و سطوح پایین‌تر درآمدهای سرانه کشورهای در حال توسعه را باعث شده است (فطرس و نجارزاده، ۱۳۸۹).

۲. حقوق مالکیت معنوی و انواع آن

امروزه ارزش دانش، فناوری و اندیشه در فرایند تولید محصولات به مراتب بیش از گذشته افزایش یافته است. به عنوان مثال، ارزش داروها و تجهیزات جدید و سایر محصولات با فناوری بالا تنها در جنس و ماده فیزیکی مورد استفاده آنها خلاصه نمی‌شود بلکه میزان ارزش آنها به میزان نوآوری، خلاقیت، ابتکار و نبوغی که در آنها به کار رفته است بستگی دارد. امروزه مفاهیمی چون اندیشه، نوآوری و خلاقیت پیش از گذشته ارزش مبادلاتی یافته است و به عنوان سرمایه‌های ارزشمند مورد حمایت واقع شده‌اند که این حمایت‌ها در قالب مفهوم کلی مالکیت معنوی تبلور یافته است(مهدوی و برخورداری، ۱۳۸۷).

کنوانسیون تأسیس سازمان جهانی مالکیت معنوی در ماده ۲ بند ۸ مواردی از موضوعات حقوق مالکیت معنوی را ارائه می‌نماید که می‌توان به موارد زیر دسته‌بندی کرد:

۲-۱. موضوعات حقوق مالکیت علمی، ادبی و هنری یا کپی‌رایت

–آثار علمی و ادبی شفاهی (اشعار، کنفرانس‌ها، خطابه‌ها و ... دفاعیات وکلا) و نوشته (کتاب، مجلات، جزوات و ..... و هر چیز مکتوب)

– آثار صوتی و یا سمعی (ترانه‌ها، منقبت‌ها و مداحی‌ها و ...)و تصویری یا بصری (فیلم، تئاتر و ...) از طریق رادیو، تلویزیون، تئاتر و سینما

– آثار تزئینی،نمایشی و تجسمی (انواع طرح‌های فرش، گلیم، عکاسی، معماری، صنایع‌دستی، پیکرتراشی، خوشنویسی و ...)

– آثار کامپیوتری که در محیط کامپیوتری تولید می‌شوند.

– آثار ترکیبی: منظور از ترکیبی اثری است دارای ظاهر واحد که در واقع از تنظیم، کنار هم قرار گرفتن و آمیختن مبتکرانه چند اثر ادبی و هنری به وجود می‌آید مانند ترجمه‌ای که پژوهش‌ها

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-22]

و نظرات شخصی مترجمان نیز به آن اضافه شده باشد یا تصویری که بر یک اثر موسیقی گذاشته شده باشد در مجموع اثر ترکیبی به شمار می‌روند. این اثر جدید که هویتی مستقل از اجزای خود دارد و جلوه‌ای از ابتکار خالق آن است مورد حمایت قانون نیز قرار می‌گیرد.

۲-۲. موضوعات حقوق مالکیت صنعتی و تجاری

–اختراع
–طرح‌های صنعتی
–علائم و نام‌های تجاری
–نشانی‌های مبادی جغرافیایی
–طرح‌های سخت مدارهای یکپارچه
–اطلاعات افشا نشده یا اسرار تجاری
–حمایت در برابر رویه‌های غیرمنصفانه

۲-۳. موضوعات حقوق مرتبط یا جانبی

–آثار اجرایی مانند انواع آوازها، دکلمه‌ها، تمثیل‌ها و برنامه‌های سرگرمی و مداحی
–صفحات صوتی که اجرای یک کار هنری را ضبط می‌نماید.
–تولیدات سازمان‌های پخش صدا و تصویر

برخی از موارد مورد حمایت حقوق مالکیت معنوی از قبل وجود داشته است. به عنوان نمونه مارک‌های تجاری حدود ۳۰۰۰ سال پیش هنرمندان هندی پیش از انتقال تولیدات خود توسط بازرگانان ایرانی علامتی بر آنها ایجاد می‌کردند.

۳.تاریخچه حمایت از حقوق مالکیت معنوی در جهان

نیاز به حمایت بین‌المللی از مالکیت معنوی زمانی آشکار شد که کشورهای دیگر از حضور در نمایشگاه بین‌المللی اختراعات در وین سال ۱۸۷۳ خودداری کردند زیرا آنها از این موضوع نگران بودند که ایده‌هایشان به سرقت رود و در سایر کشورها در تجارت مورد بهره‌برداری قرار گیرد. در سال ۱۸۸۳ "کنوانسیون پاریس برای حمایت از مالکیت صنعتی" تهیه شده و امضا رسید و در سال ۱۸۸۴ با عضویت ۱۴ کشور لازم‌الاجرا گردید و براساس مقررات آن کنوانسیون، کشورهای عضو

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-22]

یک دفتر بین‌المللی تشکیل دادند که وظیفه آن دفتر، انجام امور اداری از قبیل سازمان‌دهی جلسات کشورهای عضو بود.

در سال ۱۸۸۶ نیز با تصویب "کنوانسیون برن برای حمایت از آثار ادبی و هنری" حمایت از کپی‌رایت جنبه بین‌المللی یافت و کشورهای عضو کنوانسیون برن نیز یک دفتر بین‌المللی تشکیل دادند که وظیفه امور اداری کنوانسیون را بر عهده داشت.

در سال ۱۹۵۳ به ابتکار دولت سوئیس این دو دفتر با یکدیگر ادغام شدند و سازمان بین‌المللی به نام دفتر بین‌المللی متحد برای حمایت از مالکیت معنوی را تشکیل دادند. این سازمان کوچک که مرکز آن در برن سوئیس بود و هفت عضو داشت مبنای تشکیل سازمان جهانی مالکیت معنوی معاصر به موجب کنوانسیون ۱۹۶۷ استکهلم می‌باشد (ساعد وکیل، ۱۳۸۳).

سازمان جهانی مالکیت معنوی در سال ۱۹۷۰ تأسیس شد و در سال ۱۹۷۴ به عنوان یکی از آژانس‌های تخصصی سازمان‌ملل‌متحد درآمد. اهداف این سازمان در چارچوب ارتقاء حمایت از دارایی فکری در سراسر دنیا با همکاری میان ۱۷۸ کشور عضو و تضمین همکاری اجرایی و اداری بین اتحادیه‌های تأسیس‌یافته به منظور تأمین حمایت در زمینه دارایی فکری می‌باشد. این سازمان یکی از سازمان‌های ۱۶گانه تخصصی وابسته به سازمان‌ملل‌متحد می‌باشد که متصدی امور مالکیت معنوی است. این سازمان با تشکیل سمینارها و کنفرانس‌های بین‌المللی و اعزام کارشناسان به کشورهای عضو و غیرعضو سعی در تبیین اصول و مواضع خود دارد (مرادی، ۱۳۷۷).

سازمان جهانی مالکیت معنوی ۲۷ معاهده، موافقت‌نامه، پروتکل و پیمان‌نامه جهانی را پوشش می‌دهد که ایران تاکنون ۱۰ معاهده، پروتکل و پیمان‌نامه آن را امضا کرده است. ایران در سال ۱۳۸۰ به عنوان ۱۷۶ عضو به عضویت سازمان جهانی مالکیت معنوی درآمده است.

۴. چگونه حمایت از حقوق مالکیت معنوی، نوآوری را تشویق می‌کند؟

در نظریه‌های رشد و توسعه اقتصادی مبحث استفاده از تکنولوژی در فرایند تولید از عوامل تعیین‌کننده رشد بلندمدت اقتصادی محسوب می‌شود. گسترش تکنولوژی از طریق سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه، معرفی تولیدات جدید و بهبود فرایند تولید محصولات بنگاه‌های اقتصادی، تضمین‌کننده پایداری و ثبات چشم‌انداز رشد بلندمدت اقتصاد به شمار می‌رود (فالوی، فوستر وگرینوی، ۲۰۰۶). به بیان دقیق‌تر، استفاده از دانش و نوآوری، تحولات سریع در تکنولوژی تولید را فراهم می‌آورد و از طریق بهبود فرایند تولید و یا ایجاد محصولات جدید زمینه‌ساز افزایش بهره‌وری و استفاده کارامد از نهاده‌های تولید خواهد بود که از این مجرا بر کیفیت رشد اقتصادی تأثیر

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-22]

می‌گذارد. به همین دلیل فراهم آوردن بستر مناسب برای خلاقیت و نوآوری یکی از چالش‌های اساسی رشد و توسعه اقتصادی است.

مهم‌ترین گام در فراهم‌کردن چنین بستری، حمایت از حقوق مالکیت معنوی است. سیستم مالکیت معنوی کارامد به ایجاد تعادل بین منافع نوآور و منافع عموم کمک می‌کند و محیطی را فراهم می‌نماید که در آن خلاقیت و نوآوری در جهت سود همگانی پیشرفت کند. حقوق مالکیت معنوی قوی‌تر، نوآوران را در برابر تجاوز و تقلید از تولیداتشان موردحمایت قرار داده و بنابراین سودهای بیشتری را از سرمایه‌گذاری آنها در تحقیق و توسعه و تولید محصولات جدید بدست می‌دهد.

۵. چگونه حمایت از حقوق مالکیت معنوی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورها را افزایش می‌دهد؟

شکاف در نظام‌های مالکیت معنوی در بین کشورهای توسعه‌یافته و درحال توسعه به عنوان یکی از علل تفاوت در سطح جریان سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی و جریان بین‌المللی سرمایه‌های خصوصی به شمار می‌آید. بسیاری از کشورهای در حال توسعه به دلیل ضعف در سیستم نظام مالکیت معنوی میزبان دائمی برای جریان سرمایه‌های خارجی نیستند؛ در حالی که کشورهای توسعه‌یافته پس از جنگ جهانی دوم اساس رشد و توسعه خود را بر پایه حقوق مالکیت معنوی بنا نهاده‌اند و به همین دلیل سهم زیادی از سرمایه‌های خارجی را داشته‌اند (مهدوی و برخورداری، ۱۳۸۷).

با رفع محدودیت بر سرمایه‌گذاری خارجی از سوی تعداد زیادی از کشورهای در حال‌توسعه در این کشورها فرصت‌های جدیدی برای تولید محصولات دارای حق ثبت اختراع با استفاده از پروانه یا در چارچوب قراردادهای سرمایه‌گذاری مشترک در حال ظهور است. با این وجود، تمایل صنایع در کشورهای توسعه‌یافته برای ورود به این ترتیبات و دردسترس قرار دادن تکنولوژی خود به این امر بستگی دارد که نظام حقوق مالکیت معنوی کشور میزبان تا چه میزان به آنها اطمینان می‌دهدکه ازحقوق معنوی مربوط به تکنولوژی آنها به طور مقتضی حمایت خواهد کرد و شرکای داخلی از محصولات آنها تقلید نمی‌کنند.

اگر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به عنوان مجرای انتقال تکنولوژی در نظر گرفته شود، حمایت قویتر از حقوق مالکیت معنوی باعث می‌شود که نوآوران و بنگاه‌های کشورهای توسعه‌یافته

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-22]

با کاهش دادن منابع خود در شمال (کشورهای توسعه‌یافته) تولید محصولاتشان را به جنوب (کشورهای در حال‌توسعه) منتقل کنند و این به معنای افزایش در سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای در حال‌توسعه می‌باشد. در مقابل، اگر حمایت از حقوق مالکیت معنوی درکشورهای جنوب ضعیف باشد، محصولات تولیدی بنگاه‌های چندملیتی به راحتی جعل می‌شوند و نوآوران و بنگاه‌های شمالی انگیزه‌ای برای انتقال تکنولوژی نداشته، در نتیجه تولید را در کشور خود انجام می‌دهند. این وضع باعث می‌شود که از یک سو منابع کمتری در شمال در اختیار نوآوری و اختراع قرار گیرد؛ در نتیجه رشد اقتصادی را کاهش می‌دهد و از طرف دیگر، انتقال تکنولوژی به کشورهای جنوب از طریق سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی کاهش می‌یابد.

۶. آیا حمایت بیشتر ازحقوق مالکیت معنوی، انتقال تکنولوژی بین‌المللی را تسریع می‌بخشد؟

بخش اعظم رشد اقتصادی یک کشور در گرو رشد و توسعه تکنولوژیک آن است و انتقال تکنولوژی به معنای زنجیره‌ای منظم از فعالیت‌های هدفمند جهت بکارگیری مجموعه عناصر تکنولوژی در مکانی به جز مکان اولیه است و ایجاد آن گام مهمی در مسیر صنعتی‌شدن و توسعه اقتصادی کشورها کمتر توسعه‌یافته و در حال توسعه که قادر به تولید تکنولوژی‌های پیشرفته نیستند به شمار می‌رود.

انتقال تکنولوژی حالت خاصی از دگرگونی تکنولوژیک است که در سه مرحله اختراع، نوآوری و انتشار صورت می‌گیرد. در اقتصادهای مبتنی برتکنولوژی پیشرفته همچنان که سرمایه‌گذاران از لحاظ زمان، هزینه و سرمایه منتفع می‌شوند در صورت حمایت مناسب از حقوق مالکیت معنوی آنان کشورهای میزبان این تکنولوژی نیز به منافع بسیاری نائل خواهند شد (نائب‌زاده،۱۳۸۶).

انتقال تکنولوژی بین‌المللی به فرایندی اشاره دارد که به وسیله آن یک بنگاه در یک کشور دسترسی و بکارگیری تکنولوژی مدرن در کشور دیگر را بدست می‌آورد. برخی از انتقال‌ها بین دو کشور در معاملات داوطلبانه و توافق‌ها رخ می‌دهد، اما تعداد زیادی از این انتقال‌ها از طریق معاملات غیربازاری و غیررسمی رخ می‌دهند.

تأثیر حفاظت قویتر از حقوق مالکیت معنوی بر انتقال تکنولوژی از لحاظ تئوری مبهم است و به شرایط محیطی کشور بستگی دارد. از یک سو، حفاظت قویتر از حقوق مالکیت معنوی با

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-22]

اختصاص حق انحصاری به مخترعین و افزایش قدرت بازاری دارندگان حقوق مالکیت معنوی بازدهی آنها را پایین و قیمت‌های محصولات آنها را بالاتر می‌برد و در نتیجه می‌تواند انتقال تکنولوژی را محدود کند. از سوی دیگر، تقویت حقوق مالکیت معنوی می‌تواند نقش مثبتی را در انتشار دانش ایفا نماید، چرا که دسترسی به اطلاعات را در ثبت حق اختراع برای سایر مخترعان بالقوه فراهم می‌کند. علاوه بر این، حفاظت قویتر از حقوق مالکیت معنوی ممکن است انتقال تکنولوژی را از طریق افزایش تجارت کالاها و خدمات،سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، پروانه بهره‌برداری گسترش دهد.

۷. نقش حمایت حقوق مالکیت معنوی در تجارت بین‌المللی

امروزه انتقال دانش و تکنولوژی از مسائل اساسی برای کشورهای در حال توسعه است. افزایش مشارکت در تجارت بین‌الملل و شرکای تجاری مناسب فرایند انتقال دانش و تکنولوژی را تسریع می‌کند. بنابراین، نادیده گرفتن مزایای تجارت بین‌الملل رشد و توسعه را با دشواری مواجه خواهد ساخت. تجارت بین‌الملل با افزایش مبادله کالاها و دانش می‌تواند هم در بازارهای داخلی و هم در سطح جهانی منجر به بهبود وگسترش فناوری‌های نوآورانه در بنگاه‌های تولیدی شود و آنها را وادارد که از دوباره‌کاری‌های صنعتی که نوآوری چندانی ندارند بکاهد.

حفاظت از حقوق مالکیت معنوی دو تأثیر مستقیم بر تجارت بین‌المللی دارد. از یک سو، با تقویت حفاظت از حقوق مالکیت معنوی به دلیل کاهش خطر جعل و دزدی ادبی بنگاه‌های خارجی متمایل می‌شوند که کالاهای خود را بیشتر به کشورها صادر کنند و در نتیجه واردات کشورها افزایش می‌یابد. از سوی دیگر، به دلیل کاهش توانایی بنگاه‌های داخلی در جعل‌کردن، حفاظت قویتر از حقوق مالکیت معنوی قدرت بازاری بنگاه‌های خارجی را افزایش می‌دهد، که ممکن است بنگاه را به فعالیت با رفتار انحصاری و کاهش فروش ترغیب نماید.

بنابراین، تأثیر حفاظت از حقوق مالکیت معنوی بر تجارت به سطح توسعه‌یافتگی و توانایی جعل‌کنندگی کشور واردکننده تکنولوژی بستگی دارد. در کشورهایی با ظرفیت محدود برای جعل کالاهای پیشرفته، حفاظت قویتر از حقوق مالکیت معنوی تأثیرات قدرت بازاری را در پی دارد، در حالی که در کشورهای با توانایی قابل‌توجه جعل، حفاظت قویتر از حقوق مالکیت معنوی ممکن است برای صادرکنندگان در کشورهای پیشرفته به دلیل کاهش خطر جعل مهم باشد و در نتیجه تجارت افزایش می‌یابد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-22]

۸. آیا حمایت از حقوق مالکیت معنوی باعث افزایش رشد اقتصادی کشورها می‌شود؟

از مهم‌ترین موضوعات اقتصادی سال‌های بعد از جنگ جهانی دوم به ویژه در کشورهای در حال‌توسعه مسأله رشد اقتصادی می‌باشد. این سؤال که چه عواملی نرخ رشد اقتصادی را تعیین می‌کنند همواره مورد توجه اقتصاددانان بوده است. در این رابطه الگوهای زیادی به منظور بررسی عوامل تعیین‌کننده رشد اقتصادی یک کشور و دلایل تفاوت نرخ‌های رشد و درآمد سرانه کشورها تدوین‌یافته است. در مباحث جدید بررسی نقش حقوق مالکیت معنوی در رشد اقتصادی کشورها از اهمیت خاصی برخوردار می‌باشد.

وضعیت مالکیت معنوی در کشورهای درحال‌توسعه نیز به تدریج به صورت یک ابزار مهم و کلیدی برای نیل به رشد اقتصادی درآمده، به گونه‌ای که فهم پایه‌های اقتصادی مالکیت معنوی و ایجاد نظام مالکیت معنوی قوی و کارامد امری ضروری و حیاتی شده است. توجه روزافزون به نظام مالکیت معنوی نیرومند و پویا که بتواند در جلب سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی و برانگیختن خلاقیت‌ها و نوآوری‌ها مؤثر باشد از مسایل زیربنایی و عامل مهم و اساسی در امر توسعه پایدار به شمار می‌رود (اشنایدر، ۲۰۰۴).

الگوهای زیادی ازالگوهای رشد درون‌زا به عنوان مثال رومر(۱۹۹۰)، ریورا و باتیز(۱۹۹۱)، گروسمن و هلپمن (۱۹۹۱)، بر این ایده بنیان نهاده شده که نوآوری، سودهای بدست آمده از تولید محصولات جدید را افزایش می‌دهد. هر تولید جدید (نوآوری جدید) موجودی دانش انسانی و هزینه‌های ریزش نوآوری را شامل می‌شود. بنابراین، نرخ رشد اقتصادی مستقیماً با نرخ تولید محصولات جدید از قبیل ماشین‌آلات، کامپیوترها تغییر می‌کند، به این ترتیب رشد اقتصادی در صورت وجود سرمایه انسانی بزرگتر یا محیط اقتصادی مناسب برای انباشت سرمایه انسانی سریع‌تر افزایش خواهد یافت که در این صورت، حقوق مالکیت معنوی به وسیله بوجود آوردن یک محیط مناسب برای انباشت ذخیره انسانی به افزایش نوآوری و رشد اقتصادی منجر خواهد شد.

بنابراین، یک نظام مالکیت معنوی متعادل و کارامد می‌تواند به کشورها کمک کند تا توانایی مالکیت معنوی را به عنوان ابزار قدرتمند برای رشد اقتصادی بشناسند. سیستم مالکیت معنوی کارامد به ایجاد تعادل بین منافع نوآور و منافع عموم کمک می‌کند و محیطی را فراهم می‌نماید که در آن خلاقیت و نوآوری در جهت سود همگانی پیشرفت کند. نرخ رشد اقتصادی کشورهای جهان به نرخ نوآوری و موجودی دانش جهانی بستگی دارد و حفاظت از حقوق مالکیت معنوی می‌تواند با ترغیب آنها رشد اقتصاد جهانی را افزایش دهد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-22]

۹. نتیجه‌گیری

نظام مالکیت معنوی به عنوان یکی از مسائل زیربنایی سیاست نوین اقتصادی در سطح بین‌المللی و بستری برای فراهم آوردن توسعه پایدار در کشورها تبدیل گشته است. به این دلیل که در هزاره سوم به موازات جهانی‌شدن اقتصاد و گسترش ارتباطات بر شدت رقابت جهانی افزوده شده و در این میان فرایند تحقیق و توسعه، انجام نوآوری تکنولوژیک و دستیابی به تکنولوژی‌های برتر به عنصری کلیدی در کسب مزیت رقابتی در جوامع مختلف تبدیل شده است.

حمایت کافی از مخترعان و نوآوران و تسهیل ثبت ملی و بین‌المللی حقوق آنها می‌تواند ضمن حفاظت از سرمایه‌گذاری در فعالیت تحقیق و توسعه، انگیزه اشخاص اعم از حقیقی و حقوقی را برای تحقیقات و نوآوری افزایش دهد. همچنین، جلوگیری از اختفای اختراعات و نوآوری‌ها، انتشار دقیق و صحیح اختراعات و نوآوری‌های جدید، جلوگیری از فعالیت‌های تکراری و موازی و صرف هزینه‌های زاید، تسهیل تکنولوژی و تشویق و ترغیب به امر سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه را می‌توان از آثار و نتایج مهم آن برشمرد.

در مقابل عدم حمایت کافی از اختراع و نوآوری در حوزه‌های مختلف و نبودن بستر و امنیت حقوقی لازم برای تضمین حقوق مخترعین و نوآوران در سطح ملی و بین‌المللی موجب می‌شود که بسیاری از اختراعات و نوآوری‌ها پنهان و در اختیار جوامع گذاشته نشود یا در کشورهایی که از آن حمایت می‌شود عرضه گردد. این امر در بلندمدت می‌تواند پیامدهای منفی زیادی از جمله محروم شدن کشور و افراد آن از نتیجه ابتکار و نوآوری، از بین رفتن روحیه جسارت در ابتکار و نوآوری در نخبگان جامعه،ایجاد مانع در پایه‌ریزی یک صنعت پیشرفته و استوار بر پایه‌های قوی،تنزل سطح کیفی زندگی افراد جامعه و عدم اشتیاق و رغبت به سرمایه‌گذاری خارجی و جلوگیری از انتقال تکنولوژی برتر را در پی داشته باشد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-22]

منابع

فطرس، محمدحسن و ابوالفضل نجارزاده نوش‌آبادی (۱۳۸۹)، "اثر حقوق مالکیت معنوی روی رشد اقتصادی: مقایسه کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه اسلامی"، *نامه مفید*، شماره ۸۱، صص ۱۶۹- ۱۵۵.

مرادی،حسن (۱۳۷۷)، "نکاتی در خصوص حقوق مالکیت معنوی (فکری) و کشورهای درحال‌توسعه"، فصلنامه *دیدگاه‌های حقوقی*، صص ۱۰۴- ۹۵.

مهدوی، ابوالقاسم و سجاد برخورداری (۱۳۸۷)، "حقوق مالکیت فکری و جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (مورد ایران)"، *مجله دانش و توسعه*، شماره ۲۴.

نایب‌زاده، شهناز (۱۳۸۶)، "حقوق مالکیت معنوی و انتقال فناوری"، *مجله تدبیر*، شماره ۱۸۰.

نوروزی، علیرضا (۱۳۸۱)، *حقوق مالکیت فکری*، تهران: انتشارات چاپار، چاپ اول.

هداوند، مهدی (۱۳۸۴)، "حقوق مالکیت صنعتی و قراردادهای بین‌المللی لیسانس"، *مجله تدبیر*، شماره ۱۵۸، صص ۴۱-۳۶.

وکیل، امیر ساعد (۱۳۸۳)، *حمایت از حقوق مالکیت فکری در سازمان جهانی تجارت و حقوق ایران*، تهران: مجمع علمی و فرهنگی مجد، چاپ اول.

Falvey, R. , Foster, N. & D. Greenaway (2006), "Intellectual Property Rights and Economic Growth", *Review of Development Economics*, No. 10, PP. 700-719.

Rivera-Batiz, L. & P.M. Romer (1991), "International Trade with Endogenous Technological Change", *European Economic Review*, No. 35, PP. 971-1004.

Romer, P.M. (1990), "Endogenous Growth and Technical Change", *Journal of Political Economy*, No. 99, PP. 807-827.

Grossman, G. & E. Helpman (1991), "Innovation and Growth in the Global Economy", MIT Press, Cambridge Massachusetts.

Schneider, P.H. (2005), "International Trade, Economic Growth and Intellectual Property Rights: A Panel Data Study of Developed and Developing Countries", *Journal of Development Economics*, No. 78, PP. 529–547.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-22]

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-22]